

vet. 2. Yakın akrabasından başlamak üzere yaptığı açık davet. 3. Medine'de başlayan ve bütün milletleri kapsayan davet. Bi'set, Hz. Peygamber'in hayatını bi'setten önce bi'setten sonra olmak üzere iki devreye ayırmak için bir esas teşkil etmiştir.

Bi'set Allah'ın fiillerinden biridir. Mu'tezile ve Şia, kul hakkında en hayırlı olanı (aslah) yaratmanın Allah'a vâcib olduğu şeklindeki genel prensiplerinden hareketle peygamber göndermenin de O'na vâcib sayılması gerektiğini, bunun aynı zamanda ilâhî bir lutuf olduğunu savunmuşlardır (Kâdî Abdülcebbar, XV, 18, 22, 28, 63; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, s. 99). Eş'arî ve Mâtürîdîler'e göre ise bi'set vâcib değil mümkün* olup Allah'ın hür iradesinin ve hikmetinin bir sonucudur (Gazzâlî, s. 121; Sâbûnî, s. 45).

BİBLİYOGRAFYA :

M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "b'as" md.; *Müşned*, VI, 238; Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 1; Müslim, "İmân", 252; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 233-240; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî* (nşr. İbrâhîm Medkûr v.dğr.), Kahire 1385/1965, XV, 18, 20, 22, 28, 63; Mâverdî, *A'lâmü'n-nübüvve*, Bağdad 1319, s. 14; Gazzâlî, *el-İktîşâd*, s. 121; Sâbûnî, *el-Bidâye*, s. 45; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa*, Kahire 1385-87/1965-67, IX, 103-104; Nevevî, *Şerhu Müslim*, II, 197-209; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 1-18; a.mlf., *es-Sîre*, I, 385-414; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Kahire 1398/1978, I, 21; VIII, 548; XII, 308, 317; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, Bulak 1281, s. 99; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, XV, 37, 41; Abbas el-Kummî, *Sefinetü'l-bihâr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Murtaza), I, 88; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Muhtaşaru't-Tuhfeti'l-İşnâ aşeriyye* (nşr. Muhibbuddin el-Hatib), Kahire 1373, s. 99.

A. LÜTFİ KAZANCI

BİSMİLLÂH

(bk. BESMELE).

BİSSAU

Gine Bissau Cumhuriyeti'nin başşehri
(bk. GINE BISSAU).

BİSTÂMÎ,

Abdurrahman b. Muhammed

(عبد الرحمن بن محمد البسطامي)

Abdurrahmân b. Muhammed b. Alî

b. Ahmed el-Bistâmî el-Hurûfî

(ö. 858/1454)

Tasavvufî ve tarihî eserleri yanında harflerin sihrî fonksiyonlarına ve cıfr, simya, vefk gibi bâtinî konulara dair eserleriyle tanınan sûfî müellif.

Antakya'da doğdu. İslâmî ilimlerde yetişmek arzusuyla çeşitli ilim merkezlerini dolaştı. M. Smith, kaynak göstermek-sizin, Bistâmî'nin 803'te (1401) Halep'in Timur tarafından yağmalanmasını görmüş olabileceğini belirtir (*El2* [Fr.], I, 1286). Daha sonra Kahire'ye giden Bistâmî dinî ilimlerin yanı sıra simya, tıp, tarih gibi alanlarda kendisini yetiştirdi. O dönemde Osmanlılar'ın en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bursa'ya ne zaman gittiği belli değildir. Burada, ilim adamlarını himaye etmekle tanınan II. Murad'ın ilgi ve teveccühünü kazandı; bazı eserlerini ona ithaf etti ve bu şehirde öldü.

Taşköprizade, Abdurrahman Bistâmî'yi "(Bâyezîd-i) Bistâmî meşrepli, Hanefî

mezhebinden ve Antakya doğumlu" diye tanıttıktan sonra onun hadis, tefsir ve fıkıhta âlim, harf ve isimlerin hassaları ve cıfr konularında ârif olduğunu, Bursa'da tanıştığı Molla Fenârî'den Arap dili ve edebiyatı alanlarında çok faydalandığını söyler (eş-Şekâ'îk, s. 46).

Eserleri. 1. *el-Fevâ' ihû'l-miskiyye fi'l-fevâtihi'l-Mekkiyye*. II. Murad'a ithaf edilen eser ansiklopedik bir çalışma olup Bistâmî'nin en önemli eseridir. Kâtib Çelebi, 100 kadar ilmin tanıtıldığı eserde o güne kadar hiç duyulmamış "garip ve acayip bilgiler" verildiğini, şer'î ve Arabî ilim dallarının gösterildiğini belirterek Bistâmî'yi ilimler ansiklopedisi (mevzû'atü'l-ulûm) tarzında eser veren en önemli müellifler arasında gösterir (*Keş-fü'z-zunûn*, II, 1905). Eserin 85. babından, müellifin *Fevâ' ih*'i 805 (1402) yılında hazırlamaya başladığı ve çalışmasını 844'e (1440) kadar sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Aynı yerde eser hazırlanırken faydalanılan kaynakların bir listesi de verilmiştir. Mecdî, Bistâmî'nin bu değerli çalışmasının tamamlanmamış olduğunu söyler (*Şekâik Tercümesi*, s. 68). Eserin Türkiye'de (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 688, Ayasofya, nr. 4160; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2519/20) ve Türkiye dışında (bk. Brockelmann, *GAL*, II, 300; *Suppl.*, II, 324) birçok yazma nüshası bulunmaktadır. 2. *Menâhicü't-tevessül fi mebahici't-teressül*. Bistâmî'nin en çok tanınan eseridir. Harflerin sihrî fonksiyonlarına dair olan eser kırk altı "latife" halinde tertip edilmiş olup her latifede bir "sır" incelenerek bunlara birer "nükte" ve "hikâye" eklenmiştir. Mecdî'nin, "yolunu şaşırmışları hidayete kavuşturmak ve feleğin kahrına uğramış zavallıları mutluluk, talih, şan ve şerefe ulaştırmakta eşi bulunmaz bir kaynak" olduğunu söylediği (*Şekâik Tercümesi*, s. 68) bu eser Selâhaddin Safedî'nin *Cinâ-nü'l-cinâs*'ı ile birlikte basılmıştır (İstanbul 1299). 3. *Şemsü'l-âfâk fi 'ilmi'l-herûfî ve'l-evfâk* (Hacı Selim Ağca Ktp., nr. 527). 4. *Mittâhu'l-cifri'l-câmî* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2812/3). 5. *el-Ed'iyetü'l-muntehabe ve'l-edviyetü'l-mücerrebe* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 377). 6. *Reşhu 'uyûnî'l-hayât fi şerhi fûnûnî'l-memât* (Süleymaniye Ktp., Şehit Ali Paşa, nr. 1204). 7. *Harâ'idü'l-mülûk fi ferâ'idü's-sülûk*. İki babdan oluşan eserin birinci babında faziletli olanın yöneticilikteki önemi, ikinci babında Hızır ile İlyâs hakkındaki rivayetlerde görülen çelişkinin giderilmesi üze-

Abdurrahman Bistâmî'nin *Fevâ' ihû'l-miskiyye fi'l-fevâtihi'l-Mekkiyye* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 688)

rinde durulmuştur. Kâtib Çelebi eserin Kadı Hızır b. İlyâs'a ithaf edildiğini söyler (*Keşfü'z-zunûn*, I, 701). Bu zat Bistâmî gibi tahsilini Mısır'da yaptıktan sonra Bursa'ya yerleşen, orada müderrislik ve kadılık yapan Hızır Şah Efendi (ö. 853/1449) olabilir (Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 95-96). 8. *ed-Dürer fi'l-havâdiş ve's-siyer*. Hz. Peygamber'in vefatından başlayarak 700 (1301) yılına kadar cereyan eden önemli olayların kronolojik olarak anlatıldığı bir tarih kitabıdır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 750-751). 9. *Nazmü's-sülûk fi tevârîhi'l-ḥulefâ ve'l-mülûk*. Hicretten başlayıp 806 (1404) yılına kadar vuku bulan başlıca tarihî olaylar hakkında kısa bilgiler ihtiva eder (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1963). 10. *Miftâhu esrârî's-sa'ade fi 'âlemi'l-gayb ve's-şehâde*. Allah'ın isimlerinin gizli anlamlarına dairdir. Bir mukaddime ile iki "kitab" ve bir hâtmeden meydana gelen eser 828'de (1425) telif edilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1759). 11. *Reşhu evvâkı'l-ḥikmeti'r-rabbâniyye fi şerhi evkâtî'l-lüm'ati'n-nûrâniyye*. Bünî'nin *hurûf* ve *havâs** ilmine dair *el-Lüm'a-tü'n-nûrâniyye* adlı eserinin şerhidir. Bu, Brockelmann'ın *Aurâq al-ḥikma ar-rabbâniya fi şarḥ al-lum'a an-nûrâniya* (Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 785) adıyla kaydettiği (GAL, II, 300) eser olmalıdır. Müellif kendi ifadesine göre Bünî'nin *el-Lüm'a*'sını 807 (1405) yılında Mısır'da İzzeddin Muhammed b. Cemâa'dan okumuş, şerhi ise 841'de (1437) tamamlamıştır (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1566). 12. *el-Fevâ'idü's-seniyye*. Nevevî'nin *Tehzîbü'l-esmâ*' adlı eserinin telhisidir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 514). 13. *Kimyâ'ü's-sa'ade'ti'r-rabbâniyye ve simyâ'ü's-siyâdeti'r-rûḥâniyye*. Bünî'nin ilâhî isimlerin anlamlarına dair bir eserinin şerhi olup 820'de (1417) telif edilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1033). Kâtib Çelebi, Bistâmî'nin adı geçen eserlerinin dışında ayrıca çoğu *hurûf* ve *havâs* ilmine, tasavvuf, tıp ve tarih konularına dair otuza yakın eserini kaydeder (Türk ve dünya kütüphanelerindeki yazma nüshaları için bk. Brockelmann, GAL, II, 300-301; *Suppl.*, II, 323-324).

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 46-47, 95-96; a.m.f., *Miftâhu's-sa'ade*, II, 591, 596; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 67-69; *Keşfü'z-zunûn*, I, 514, 701, 750-751; II, 1033, 1566, 1759, 1845, 1905, 1963; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 531-532; Brockelmann, GAL, II, 300-301; *Suppl.*, II, 323-324; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 91; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, V, 184-185; Babinger (Üçok), s. 18-20; M. Smith, "al-Bistâmî", *El² (Fr.)*, I, 1286; Hamid Algar, "Bestâmî", *Elr.*, IV, 182-183.

MUSTAFA ÇAĞRICI

BİSTÂMÎ, Ali b. Muhammed

(bk. MUSANNİFEK).

BİSTÂMÎ, Bayezid

(bk. BÂYEZİD-i BİSTÂMÎ).

BİSTÂMÎYYE

(البستامية)

Bayezid-i Bistâmî'ye

(ö. 234/848 [?])

nisbet edilen bir tarikat

(bk. BÂYEZİD-i BİSTÂMÎ).

BİŞR b. AMR

(bk. CÂRÜD b. MUALLA).

BİŞR b. ÂSİM

(بشر بن عاصم)

Bişr b. Âsım b. Abdillâh
el-Mahzûmî

Hız. Ömer tarafından
Hevâzin kabilesine
zekât memuru olarak gönderilen
sahâbî.

Bazı kaynaklarda Bişr b. Âsım el-Mahzûmî'den başka bir de Bişr b. Âsım b. Süfyân es-Sekafî adlı bir sahâbîden söz edilerek Hz. Ömer'in bu ikincisini zekât memurluğuyla görevlendirdiği ileri sürülmüş ve bu iki isim birbirine karıştırılmıştır. Ancak İbn Hacer Bişr b. Âsım b. Süfyân'ın tebeü't-tâbiinden olduğunu kesin bir şekilde belirtmiş, zekât memuru olarak tayin edilen kişinin Bişr b. Âsım b. Abdullah olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Hız. Ömer Bişr'i Hevâzin kabilesine zekât memuru olarak tayin ettiği zaman Bişr bu göreve gitmekte ağır davrandı. Hz. Ömer ona görev mahalline niçin gitmediğini ve halifeye itaat etmenin gereğine inanıp inanmadığını sordu. Bişr halifeye itaat hususunda bir tereddüdü bulunmadığını, fakat Hz. Peygamber'den müslümanların herhangi bir işini üstlenen kişilerin kıyamet günü cehennem köprüsünde hesaba çekileceklerini, görevini iyi yapanların kurtulacağını, yapmayanların ise köprüden aşağı yetmiş yıl (harîf) boyunca yuvarlanacağını bizzat duyduğunu, bu sebeple verilen işi yapmakta tereddüt ettiğini söyledi. Halifelik yükünün ağırlığını bu vesileyle bir

kere daha hisseden Hz. Ömer fevkalâde üzüldü.

Bu olaydan başka hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Bişr'in nerede ve ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, II, 77; *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 360; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 149; İbnü'l-Esrî, *Üsdü'l-gâbe*, I, 222; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 151.

İSMAİL L. ÇAKAN

BİŞR b. BERÂ

(بشر بن البراء)

Bişr b. el-Berâ' b. Ma'rûr
el-Ensârî el-Hazrecî
(ö. 7/628)

Sahâbî.

Medine'nin Hazrec kabilesi Selemeoğulları sülâlesine mensuptur. Hicretten önce müslüman oldu ve babası Berâ b. Ma'rûr ile birlikte İkinci Akabe Biatı'na katıldı (622). Hicretten sonra Hz. Peygamber onunla Vâkid b. Abdullah el-Leysî arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurdu. Daha sonra Bedir'de, ileri saflarda okçu olarak çarpıştığı Uhud'da, Hendek Gazvesi, Hudeybiye Musâlahası ve Hayber'in fethinde bulundu. Hz. Peygamber yahudilerin teslim olmasından sonra, Hayber'de birkaç gün kalmıştı. Bu sırada Sellâm b. Mişkem'in karısı olan Zeyneb bint Hâris adındaki yahudi kadını bir koyun keserek Hz. Peygamber'e ziyafet vermek isteğini bildirerek onu davet etti. Fakat asıl maksadı Resûl-i Ekrem'i zehirlemektir. Hz. Peygamber yanına Bişr b. Berâ'yı da alarak bu davete gitti. Ancak ilk lokmada yemeğe zehir karıştırıldığını anladı ve lokmasını yutmadan çıkardı. Bişr ise Hz. Peygamber'in huzurunda saygısızlık olur düşüncesiyle ağzına aldığı lokmayı zorla yuttu. Bazı rivayetlere göre hemen orada öldü; bir rivayete göre de zehirin tesiriyle bir yıl sonra vefat etti.

Hız. Peygamber müslüman olan her kabileye içlerinden birisini yeniden başkan tayin ederdi. Bişr'in mensup olduğu Benî Seleme kabilesinden bir heyet huzuruna geldiğinde de onlara başkanlarının kim olduğunu sormuş; onlardan, "Ced b. Kays'tır, ancak biraz cimricidir" cevabını alınca bu durumdan memnun kalmayan Hz. Peygamber, "Hangi hastalık vardır ki o, cimrilikten daha elem verici olsun! Hayır, sizin başkanınız Ced b.